

„MIASTO DLA LUDZI” NA PRZYKŁADZIE REWITALIZACJI VIEUX PORT W MARSYLII¹

Kamila Lucyna Boguszevska

Katedra Roślin Ozdobnych i Architektury Krajobrazu, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie
Department of Ornamental Plants and Landscape Architecture, University of Life Sciences in Lublin
e-mail: kamila_boguszevska@interia.eu

Streszczenie. Marsylia jest drugim do wielkości miastem Francji liczącym blisko milion mieszkańców. W roku 2013 pełniła funkcję gospodarza Europejskiej Stolicy Kultury. W ramach przygotowań do tego wydarzenia została przeprowadzona kompleksowa rewitalizacja Vieux Port pod kierunkiem pracowni Normana Foster, architekta krajobrazu Michel Desvigne oraz lokalnych urbanistów i planistów². Prace prowadzone były prawie trzy lata. W wyniku tego procesu miasto zyskało nową przestrzeń publiczną dostępną dla pieszych, przeprojektowano układy komunikacyjne, a na potrzeby stolicy kultury wzniesiono budynki użyteczności publicznej, począwszy od muzeów, a kończąc na lustrzanym zadaszeniu Vieux Port Pavilion. Nową ikoną współczesnej architektury tego miasta został budynek MuCEM – Musée des Civilisations de l’Europe et de la Méditerranée będący przykładem kształtowania współczesnej architektury wpisującej się bezbłędnie w kontekst otoczenia.

Słowa kluczowe: Marsylia, rewitalizacja Vieux Port, Europejska Stolica Kultury 2013, MuCEM

WSTĘP

Marsylia (grecka Massalia) jest drugim co do wielkości miastem Francji. W chwili obecnej liczy sobie blisko trzy tysiące lat. Założona została bowiem przez Greków w I tysiącleciu p.n.e. (ok. 600 r. p.n.e.), kiedy to w wyniku agresywnej polityki Fenicjan i wzajemnych antagonizmów grecko-kartagińskich tereny południowej Galii stały się alternatywą do zakładania nowych polis³. Marsylia od zawsze była miastem o charakterze strategicznym. Do dzisiaj stare miasto wraz z Vieux Port (Stary Port) otoczone jest historycznymi fortyfikacjami.

¹ Tytuł artykułu nawiązuje do tytułu książki Jana Gehla *Miasta dla ludzi*.

² Powyższa informacja została zamieszczona na oficjalnej stronie Starego Portu w Marsylii, (za: www.vieuxportdemarseille.fr, dostęp 11.2014).

³ T. Wróbel, *Zarys historii budowy miast*, Zakł. Nauk. im. Ossolińskich, 1971, s. 26.

W roku 2013 Marsylia pełniła rolę Europejskiej Stolicy Kultury. W wyniku przygotowań do tego wydarzenia została przeprowadzona kompleksowa rewitalizacja ścisłego centrum miasta. Miała to być szansa na poprawę jakości przestrzeni publicznej, a także polepszenia wizerunku samego miasta cieszącego się złą sławą i słynącego z bardzo wysokiej przestępczości.

ŻYCIE – PRZESTRZEŃ – BUDYNKI

Według Jana Gehla⁴ najważniejszym problemem, z jakim mierzy się obecnie współczesna urbanistyka, jest projektowanie z uwzględnieniem wymiarów człowieka – skala ludzka, ale także problem podejścia do projektowania przestrzeni i myślenia o kreacji życia miejskiego. Według duńskiego architekta, często w projektowaniu urbanistycznym na pierwszy plan wysuwa się projektowanie budynków, spychając tym samym przestrzeń i ludzi na plan dalszy⁵. Prowadzi to do powstawania założeń przeskalowanych, które Jan Gehl określa mianem syndromu Brasili. Według niego, projektowanie urbanistyczne opiera się na trzech skalach:

- skali wielkiej – o ujęcie holistycznym struktury przestrzennej zobrazowanej na zdjęciu lotniczym,
- skali średniej – skali rozwoju, zajmującej się dzielnicami i ich przekształcaniami,
- skali małej – zwanej krajobrazem ludzkim, czyli przestrzenią odbieraną przez użytkowników miasta z poziomu człowieka⁶.

Dobre praktyka projektowa wymaga uważnego koordynowania wszystkich trzech skal. Priorytetem staje się czynnik ludzki i projektowanie miasta z poziomu człowieka. W projektowaniu szczegółowym kluczowe staje się więc myślenie o tworzeniu przestrzeni do chodzenia, stania i siedzenia. Podstawą staje się hierarchizacja ruchu pieszego i rowerowego nad kołowym. Ważne jest też takie rozmieszczenie funkcji, by były one dostępne pieszo. Ludzie mają być zachęceni do pozostawania dłużej i korzystania z przestrzeni miejskiej poprzez przyjaźnie zaprojektowane otoczenie – dostępne dla wszystkich, a także „krajobrazy do siedzenia” w postaci wielofunkcyjnych elementów przestrzennych – mebli miejskich⁷.

W roku 2009 miasto Marsylia zostało wybrane na Europejską Stolicę Kultury. Na rewitalizację najważniejszej przestrzeni publicznej tego miasta przeznaczono kwotę 45 mln euro. Prace projektowe rozpoczęły się w roku 2011, zaś ich realizacja w roku 2012.

⁴ Jan Gehl – duński architekt odpowiedzialny za rewitalizację i poprawę funkcjonowania takich miast jak: Kopenhaga, Sztokholm czy Melbourne itd. Autor m.in. takich publikacji jak *Życie między budynkami* czy *Miasta dla ludzi*.

⁵ J. Gehl, *Miasta dla ludzi*, Wyd. RAM, Kraków 2014, s. 198.

⁶ Ibid., s. 194–195.

⁷ J. Gehl, *Życie między budynkami* *użytkowanie przestrzeni publicznych*, Wyd. RAM, Kraków 2009, s. 128–162.

W wyniku powyższych działań rewitalizacji poddano 12 000 m². Do współpracy zaproszono między innymi takich architektów jak sir Norman Foster czy Michel Desvigne⁸. Multidyscyplinarny zespół podjął się trudnego zadania odnowy Vieux Port z nastawieniem na stworzenie przestrzeni jak najbardziej przyjaznej mieszkańcom i turystom odwiedzającym rokrocznie to przepięknie położone miasto na południu Francji.

Ryc. 1. Widok na Stary Port w Marsylii, 2012 (fot. autor)

Fig. 1. Vieux Port in Marseille, 2012 (photo by author)

VIEUX PORT – STARY PORT. PROBLEMY I ROZWIĄZANIA PROJEKTOWE

Stary port w Marsylii usytuowany jest w południowo-zachodniej części miasta. Zlokalizowany został w naturalnej zatoce, otoczonej fortyfikacjami (fortami Saint Jeans, Saint Nicolas). Od połowy XIX w. obszar ten, liczący 25 ha, zaczął tracić na znaczeniu ekonomicznym. Było to wynikiem przeniesienia głównego ośrodka handlowego do nowego portu Grand Port Maritime zlokalizowanego na północ od Vieux Port.

⁸ D. Bravo Bordas, *Rénovation du Vieux-Port, Marseille (France), 2013 – description*. (za: <http://www.publicspace.org/en/works/h193-renovation-du-vieux-port/prize:2014>, dostęp 11.2014).

a

b

Ryc. 2. a – Stary Port w Marsylii po rewitalizacji, b – plac Juliusza Verne’a, 2014 (fot. autor)
Fig. 2. a – Vieux Port In Marseille after revitalization, b – Square Jules Verne, 2014 (photo by author)

Pod koniec wieku XX największym problemem, z jakim borykała się ta przestrzeń, był nadmierny ruch kołowy liczący w niektórych miejscach nawet do 9 pasów (Quai des Belges). Ruchu pieszego nie ułatwiały także doki i budynki klubów jachtowych zajmującą znaczną część przestrzeni portu (ok. 80%)⁹. Samo otoczenie Vieux Port było znacznie zaniedbane i nie zachęcało do korzystania z przestrzeni publicznej. Brakowało także miejsc zadaszonych chroniących przed ostrym słońcem południa Francji, które mogłyby pełnić miejsca wydarzeń kulturalnych na świeżym powietrzu.

W wyniku podjętego planu rewitalizacji w pierwszym etapie projektu udrożniono ruch pieszy poprzez likwidację nadmiernego ruchu kołowego. We wschodniej części portu na terenie Quai des Belges usytuowano plac, którego jedną z głównych atrakcji jest lustrzane zadaszenie projektu Normana Foster. W porcie zrealizowano pływające doki i pomosty, przez co zwiększono powierzchnię przestrzeni publicznej. Ujednoliceniu uległa też architektura klubów jachtowych szepczących wcześniej przestrzeń historycznego miasta.

Wokół starego portu powstała przestrzeń publiczna przyjazna dla pieszych, która wraz z pobliskimi placami place Juliusza Verne’a oraz Quai des Belges tworzy spójny system przestrzenny, którego kontynuacją jest zrewitalizowany Fort Saint Jean wraz z nowym budynkiem Muzeum Cywilizacji usytuowanym na sztucznej wyspie przy wejściu z historycznego portu.

LUSTRZANE ZADASZENIE

Jedną z większych atrakcji zrealizowanego projektu jest lustrzane zadaszenie projektu sir Normana Foster (ryc. 3). Pawilon o powierzchni 1000 m² składa się z prostokątnego zadaszania o wymiarach 22 × 46 m wspartego na ośmiu smukłych filarach.

Główną ideą projektową było stworzenie funkcjonalnej przestrzeni – miejsca wydarzeń kulturalnych na świeżym powietrzu przy jednoczesnym respektowaniu *genius loci* miejsca¹⁰. Poprzez zastosowanie refleksyjnych powłok pawilon odbija otaczające pierzeje kamienic, „znikając” w przestrzeni placu i tym samym stając się jednym z najchętniej fotografowanych obiektów architektonicznych w przestrzeni starego portu.

MuCEM

MUSÉE DES CIVILISATIONS DE L'EUROPE ET DE LA MÉDITERRANÉE

Jednym z bardziej interesujących obiektów, jaki powstał w ramach całego projektu rewitalizacji, jest budynek Muzeum Cywilizacji zaprojektowany przez architekta Rudiego Ricciotti.

⁹ Ibid.

¹⁰ <http://www.fosterandpartners.com/projects/marseille-vieux-port/> dostęp 11.2014.

Ryc. 3. Lustrzany pawilon projektu Normana Fostera, 2014 (fot. autor)

Fig. 3. Mirror Canopy Pavilion designed by Norman Foster, 2014 (photo by author)

Budynek (ryc. 4) usytuowany został na sztucznej wyspie w pobliżu fortu Saint Jean datowanego na XVII w., a wzniesionego na fundamentach starożytnej fortyfikacji. Muzeum oparte zostało na planie kwadratu o boku 72 m. Ze starym fortem skomunikowane jest za pomocą 115-metrowej kładki (ryc. 5). Jednym z najważniejszych założeń projektowych była bowiem jak największa dostępność tego obiektu dla ludzi. Dla projektantów ważna była także kontynuacja przestrzeni pieszej uzyskanej ponownie w Vieux Port. Taką możliwość dawał system dwóch kładek łączących MuCEM z historycznym portem w Marsylii.

Budynek Muzeum Cywilizacji liczy 18 m wysokości i idealnie wpisuje się w wysokość historycznych murów obronnych oraz respektuje historyczną tkankę. Charakterystycznym elementem tego obiektu jest samonośna ażurowa elewacja wykonana z fibrobetonu¹¹. Oprócz zacieniania ściany kurtynowej pełni także funkcje czysto estetyczną, tworząc refleksy światła i cienia. Budynek o powierzchni użytkowej 44 000 m² mieści funkcję wystawienniczą, salę audytoryjną, bibliotekę oraz restaurację zlokalizowaną na najwyższej kondygnacji, skąd rozciąga się widok na wejście do portu i pobliskie wyspy¹². Na najwyższą kondygnację prowadzi kładka łącząca z historycznym fortem adaptowanym

¹¹ M. Lewandowski, *Muzeum Cywilizacji w Marsylii*, [w:] *Architektura Murator*, 2014, 7, 238, s. 88.

¹² *Ibid.*, s. 86.

Ryc. 4. MuCEM i Fort Saint Jean, 2014 (fot. autor)

Fig. 4. MuCEM and Fort Saint Jean, 2014 (photo by author)

Ryc. 5. Kładka prowadząca do muzeum, 2013 (fot. A. Pilip)

Fig. 5. Bridge leading to the museum, 2013 (photo by A. Pilip)

także na cele muzealne. Odwiedzający budynek może zdecydować się na zwiedzanie obiektu muzealnego lub też podziwianie widoków i spacer rampą zaprojektowaną na obrzeżach budynku.

PODSUMOWANIE

W 2013 r. Marsylia pełniła rolę Europejskiej Stolicy Kultury. W roku 2014 zrealizowany projekt otrzymał I nagrodę za najlepsze europejskie rozwiązanie przestrzeni publicznej w Europie. Miasto zyskało nową wizytówkę w postaci Starego Portu i jego nowej przestrzeni oraz budynków użyteczności publicznej. Uczyniono wiele, by poprawić jakość życia w tej części miasta. Priorytetem stali się tutaj ludzie.

Paradoksalnie nie wpłynęło to znacząco na poprawę wizerunku Marsylii. Przebywając tam, ma się wrażenie, że to miasto zapomniane przez Francję. Problemy, z jakimi w chwili obecnej boryka się Marsylia, a mianowicie nielegalna imigracja, analfabetyzm, handel narkotykami i bronią, marginalizują zakrojony na szeroką skalę program rewitalizacyjny.

PIŚMIENNICTWO

Gehl J., 2009. *Życie między budynkami użytkowanie przestrzeni publicznych*, Wyd. RAM, Kraków.

Gehl J., 2014. *Miasta dla ludzi*, Wyd. RAM, Kraków.

Lewandowski M., 2014. *Muzeum Cywilizacji w Marsylii*, [w:] *Architektura Murator*, 7, 238, s. 88.

Wróbel T., 1971. *Zarys historii budowy miast*, Zakł. Nauk. im. Ossolińskich.

Źródła internetowe:

Bravo Bordas D., *Rénovation du Vieux-Port, Marseille (France)*, 2013 – description (za: <http://www.publicspace.org/en/works/h193-renovation-du-vieux-port/prize:2014>, dostęp 11.2014),

www.vieuxportdemarseille.fr, 11.2014,

<http://www.fosterandpartners.com/projects/marseille-vieux-port/> dostęp 11.2014.

“CITY FOR PEOPLE” ON THE EXAMPLE OF VIEUX PORT REVITALISATION IN MARSEILLE

Summary. Marseille is the second largest city in France of nearly one million inhabitants. In 2013 Marseille was the host of the European Capital of Culture. In preparation for this event comprehensive revitalization of the Vieux Port was carried out under the direction of Norman Foster studio, landscape architect Michel Desvigne and local urban planners and architects. The work was conducted almost three years. As a result of this process, the city gained a new public space available for pedestrians, redesigned communication systems and built new public buildings such as museums and mirror Pavilion. MuCEM – Musée des Civilisations de l’Europe et de la Méditerranée is the new icon of the contemporary architecture. This building is an example of object which is situated flawlessly in the context of the surrounding.

Key words: Marseille, Vieux Port revitalization, European Capital of Culture 2013, MuCEM